

Schoolsucces en taalvaardig

Dit is het eerste artikel in een tweeluik over de Campagne Leersucces. Doel van de campagne is het bevorderen van schoolsucces voor bbl-leerlingen in het vmbo. Dit artikel focust op de praktijk in de klas en besteedt aandacht aan de samenwerking tussen docenten rond taalontwikkeling.

“Ze kunnen niet lezen”, of “ze kunnen niet eens meer fatsoenlijk spellen; in elke zin staat wel een fout”. Uitlatingen van dit type halen tegenwoordig zelfs de koppen van de voorpagina’s van de krant. Meestal wordt er een verband gelegd met hoge uitvalcijfers. De Campagne Leersucces wil daarom leerlingen taalvaardig maken.

Ook al is leersucces van veel meer factoren afhankelijk, toch moeten we ervan uitgaan dat verhoging van taalniveau leidt tot betere resultaten. Maar ook omgekeerd is dat het geval. Als leerlingen hun woordenschat substantieel uitbreiden dan kunnen ze meer en beter lezen. Als ze beter kunnen lezen begrijpen ze meer van de schoolboekteksten. Dat zal leiden tot meer schoolsucces. Vervolgens zal de ervaring van toegenomen leersucces gaan leiden tot meer taalvaardigheid. Wie teksten beter gaat begrijpen en dus niet gefrustreerd wordt door gemankeerde leesvaardigheid, zal zijn leesvaardigheid en zijn taalvaardigheid in het algemeen zien groeien. Niet in één dag, maar wel na verloop van tijd. Daar is wel voor nodig dat de leerlingen elke dag iets bijleren; dat ze elke dag een klein leersuccesje boeken en dat daar aandacht aan besteed wordt.

Zichtbaar

Om die reden is het heel belangrijk om elke toename van taalvaardigheid steeds in beeld te brengen bij de leerlingen. Dat kan bijvoorbeeld door zichtbaar te maken dat zij er deze week wel 30 woorden bijgeleerd hebben. Dat kan door leerlingen heel vaak over iets te laten schrijven. Geen lange teksten, maar heel korte teksten en dan over nieuwe onderwerpen. Bijvoorbeeld in het persoonlijke praktijkopdrachtenboek. Of in het persoonlijke brievenboek. Met gerichte feedback komen leerlingen die vaak schrijven op den duur ook tot beter schrijven.

De leersuccessen moeten op korte termijn zichtbaar worden. Nieuw geleerde woorden moeten meteen dezelfde week nog worden gebruikt in

kleine spreekbeurtjes en in teksten. Dat kan door de te leren woorden te kiezen rondom een onderwerp dat tegelijkertijd bij de beroepsvakken aan de orde is. Als leerlingen die woorden dan binnen een week verschillende malen moeten gebruiken, kan de docent goed laten zien dat de woordenschat toeneemt. Kleine, concrete en zichtbare leersuccessen op korte termijn kunnen erg helpen.

Groot of klein

Taalzwakke leerlingen zijn vaak erg terughoudend en proberen taalactiviteiten te vermijden omdat ze van zichzelf denken dat ze er niks van bakken. Die spiraal kan worden gekeerd door dikwijls korte taaltaken te geven en daar kort opbouwende en positieve feedback op te geven. Daardoor kan het zelfvertrouwen groeien. In de Campagne Leersucces hebben we met verschillende scholen diverse soorten taaltaken en werkvormen ontwikkeld die ervoor zorgen dat leerlingen zien dat ze vooruit gaan en dat ze meer en beter taal gaan gebruiken.

In die campagne stond geïntegreerd taal- en vakonderwijs centraal. Docenten gaan daarbij op zoek naar stukken taalontwikkeling en vakontwikkeling die goed samengebracht kunnen worden. Daartoe maken ze afspraken over verschillende onderdelen van de lessen en het programma. De docenten bepalen ook samen hoe groot of hoe klein ze het maken. Te denken valt aan zaken als:

- de inzet van activerende werkvormen,
- de rol van teksten en van schrijftaken,

TIPS

Veel aandacht voor woordenschat:

- “Labelen” is betekenis geven
- gele stickertjes plakken
- bij elk woord zowel *uitleggen* als *uitbeelden als uitbreiden*
- clusters maken van max. 6 woorden
- dus ook diepe woordkennis aanbrenge
- structuren en figuren meegeven (boomdiagrammetjes)
- de 1-minuut-spreekbeurt
- woordenschriftjes

Taalsteun bieden

- Aanpassen taalgebruik
- Herhaling geven
- Luisteropdrachten
- Schrijfkaders
- Sleutelschema's

heid: Siamese tweeling

- manieren van context bieden bij lesinhouden,
- woordenschatselectie (algemene woorden en uitdrukkingen, algemene beroepstaalwoorden en vakwoorden),
- herhaling ('doe jij dat eerst en dan doe ik dat daarna nog een keer maar eventjes iets anders'),
- hoe gaan we om met het taalportfolio? wie doet wat?
- welke praktijkopdrachten zullen in beide vakken aan de orde gesteld worden?

Gewoon doorgaan

Bij geïntegreerd taal-/vakonderwijs blijven de inhouden van het vak Nederlands en van de taallessen in het algemeen geheel overeen, maar worden ze voor een deel van toepassing gemaakt op taalactiviteiten in de beroepsvaklessen. In de taallessen worden bijvoorbeeld verschillende conventies bij het schrijven van brieven behandeld en geoefend. Vervolgens krijgen leerlingen in de beroepslessen heel veel verschillende schrijftaken naar aanleiding van de inhouden van de beroeps- en vaklessen. Ze kunnen over diverse onderwerpen mailtjes schrijven; naar klanten, naar collega's of naar leveranciers. In die mailtjes moeten ze de onderwerpen van de vaklessen gebruiken en dus ook de woordenschat van de vakles. Het blijft dan niet bij enkele mailtjes, het zouden er tientallen moeten zijn. Op die manier komen dus heel veel mogelijkheden voor oefening vrij.

In de campagne is een aanpak ontwikkeld die door samenwerkende docententeams kan worden toegepast; op zo'n manier dat zowel de taallessen als de vaklessen gewoon kunnen doorgaan.

Praktijksituaties

Het ligt erg voor de hand om steeds vanuit een ooghoek naar de feitelijke beroepspraktijk te kijken bij de inrichting van geïntegreerde werkwijzen. Het helpt enorm wanneer zowel leerlingen als taal- en vakdocenten de beroepspraktijk als referentie gebruiken. Praktijkopdrachten en andere prestaties op school zouden veel meer aan de beroepspraktijk gerelateerd moeten worden. Vooral op het mbo kunnen taaltaken van de werkvloer als uitgangspunt dienen van gecombineerde vak- en taalontwikkeling. Bij een doorgaande lijn van taal- en vakdidactiek hoort dan dat daar op het vmbo al mee begonnen wordt.

Het helpt ook wanneer leerlingen in de gelegenheid zijn om hun ervaringen

van de stages te gebruiken in de lessen.

In onze campagne helpen we begeleiders daarbij met een brochure (zie het volgende artikel). Stagebedrijven en instellingen krijgen vanuit de school steun en begeleiding toegezegd. Met behulp van een lijst praktische tips in de brochure kunnen ze stagebiedende bedrijven en instellingen tegemoet komen.

Favoriete hulpmiddelen om context te bieden voor zowel beroepshandelingen als taalhandelingen zijn de praktijksituaties. Taal en vakdocenten bedenken dan eerst een hele reeks relevante praktijksituaties. Die beschrijven zo concreet mogelijk gedrag. Bijvoorbeeld:

- Horeca-assistent: bevoorraden en inruimen van de koelkast, diepvries, grondstoffenkast, rekken en laden met aangeleverde producten. Dit gebeurt volgens het First in First Out (FIFO) systeem, rekening houdend met juiste plaats, temperatuur en houdbaarheidsdatum.
- Monteur elektrotechniek: monteren van elektrische aansluitapparatuur als schakelaars, stopcontacten, lampen en bellen in overleg met de monteur en aan de hand van een gebruiksaanwijzing.
- Voorbewerker autoschade: Auto spuitklaar maken, dat wil zeggen: schoonmaken, ontvetten, afplakken en stofvrij maken volgens de regels van het bedrijf.

Behendigheid

Bij al die praktijksituaties bedenken docenten samen welke kernbegrippen en woorden de leerlingen moeten gebruiken, welke teksten en tekstdelen ze lezen, welke schrijftaken er bij horen, met wie ze moeten overleggen en bellen. Alle bijkomende handelingen en activiteiten worden benoemd; beroepstechnisch en qua taalkaak.

De leerlingen zullen vaak in dezelfde praktijksituaties gebracht worden om te oefenen en zichzelf te verbeteren. Het is daarbij belangrijk dat ze steeds achteraf verslag doen; mondeling én schriftelijk.

Taalvaardigheid kan immers alleen toenemen wanneer leerlingen dikwijls taaltaken uitvoeren. Herhaling zorgt voor meer behendigheid en vloeiendheid.

De auteur is directeur van het ITTA van de Universiteit van Amsterdam, tel. (020) 525 38 44. Scholen en gemeenten die met de opbrengsten van de Campagne leersucces aan het werk willen, kunnen gebruik maken van alle ontwikkelde instrumenten, waarvan de belangrijkste zijn gebundeld in het boek *Doorgaan met Taal*.

Interactie stimuleren en verhogen

- Als docent: niet steeds zelf praten
- Vaker tot 10 tellen (ruimte bieden)
- Meer open vragen (wat/hoe vragen)
- Activerende werkvormen
- Vakgesprekjes laten voeren
- Altijd terugkijken (mondeling/schriftelijk)

Context bieden

- Eerst onderwerp laten zien, dan tekst erover lezen
- Steeds een plaatje bij een praatje (dus veel demonstratie in praktijk)
- Praktijk als uitgangspunt (laten bekijken, laten doen, laten proberen)
- Laat leerlingen praten/schrijven n.a.v het videotje in hun hoofd
- Gebruik korte stages en excursies